

A térelbeszélés és térreprezentáció poétikai változatai a 19. század második felének magyar irodalmában című posztdoktori kutatáshoz (NKFIH 124461)

Részletes szakmai zárójelentés

A három éves kutatás a 19. század második fele magyar irodalmának a térbeliséggel összefüggő poétikai jelenségeit vizsgálta a kultúratudományok kontextusában. Abból az átfogó hipotézisből indult ki, hogy ezek a jelenségek hatással voltak nemcsak a kezdődő modernség esztétikájára, de a huszadik század és napjaink kulturális térértelmezésére, regionális és nemzeti identitásformáira is.

A téma kiterjedt és e nézőpontból kevésbé feltárt volta, valamint művészetelméleti összefüggései két megközelítési módot, két módszert irányoztak elő: egy vertikálist és egy horizontálist. A vizsgálat alá vont szövegek és kulturális gyakorlatok retorikai, (tér)poétikai és társadalomtörténeti szempontú értelmezése jelenti a vertikális irányt, amely egyúttal a tér új társadalmi és művészeti értelmezéseire, felhasználásaira képes rámutatni. Az irodalmi regionalizmus jelensége, mely már inkább e változások következményeként fogható fel, horizontális vizsgálatot követel meg, amely – a hasonlóságok mellett – a régió, a kis táj reprezentációinak térbeli sokféleségét is képes felmutatni a századvégen.

Kutatásom során támaszkodtam a téma és a korszak nemzetközi és hazai szakirodalmára, meglévő eredményekre. A térpoétika, a „spatial turn” vagy „raumkritische Wende” többek közt Georg Simmel és Walter Benjamin híres város-esszéihez visszanyúlva, elsősorban a modern város vagy éppen a nemzet mint metaforikus tér szövegek és vizuális művészetek általi létrehozását vizsgálja a kultúratudományok kontextusában. Nagy hasznomra voltak különösen azok az eredmények, amelyek a városi és vidéki térérzékelések és térhasználatok társadalom- vagy eszmetörténetéről, illetve a vizualitás változásairól szólnak Gaston Bachelard, Michel Foucault és Jonathan Crary alapvető munkáitól¹ olyan új és specifikus eredményekig, mint Victoria E. Thompson vagy David Vincent tanulmányai.² Rebeca Solnit a sétálás mint kulturális gyakorlat történetéről szóló könyve fontos szempontokat adott különösen a városi vagy vidéki sétáló sajátos perspektívájának vizsgálatához.³ Nemzeti tér és régió különbségeinek vizsgálatához a 19. századi nacionalizmusról szóló diskurzus nyújtott hátteret.⁴ A magyar irodalomtudományban fontos kutatások foglalkoznak a nagyváros mint metaforikus tér poétikai megalkotásával az irodalmi modernség kezdetén.⁵ Mikszáth

¹ Gaston BACHELARD, *The Poetics of Space*, ford. Maria JOLAS, Boston, Beacon Press, 1994.; Michel FOUCAULT, *Eltérő terek*, ford. SUTYÁK Tibor = UŐ., *Nyelv a végtelenhez: Tanulmányok, előadások, beszélgetések*, szerk. SUTYÁK Tibor, Latin Betűk, Szeged, 1999, 147-156.; Jonathan CRARY, *A megfigyelő módszerei: Látás és modernitás a 19. században*, ford. LUKÁCS Ágnes, Bp., Osiris, 1999.

² Victoria E. THOMPSON, *Telling „Spatial Stories”: Urban Space and Bourgeois Identity in Early Nineteenth-Century Paris*, *The Journal of Modern History*, 2003, 3 (September), 523-556.; David VINCENT, *Secrecy and the city, 1870-1939*, *Urban History*, 22 (1995), 3 (December), 341-359.

³ Rebeca SOLNIT, *Wanderlust: A History of Walking*, New York, Penguin Books, 2001.

⁴ Ernest GELLNER, *Nations and Nationalism*. Oxford, Blackwell, 1983.; Anthony D. SMITH, *National Identity*, London, Penguin, 1991.

⁵ GYÁNI Gábor, *Az utca és a szalon, Társadalmi térhasználat Budapesten, 1870-1940*, Új Mandátum, 1998.; BEDNANICS Gábor, *Topográfia és mitológia között: A nagyváros olvasatai a 19. század végi magyar lírában = Terek és szövegek: Újabb perspektívák a városkutatásban*, szerk. N. KOVÁCS Tímea, BÖHM Gábor, MESTER Tibor, Bp., Kijárát, 2005, 265-284., BEDNANICS Gábor, *Kerülőutak és zsákutcák: A modern magyar líra kezdetei*, Budapest, Ráció, 2009. EISEMANN György, *A város mint fikció és emlék*, Budapesti Negyed, 2001/4., 141-157.

kisprózája kapcsán a kis táj, a régió irodalmi reprezentációjának kérdései is felvetődtek⁶ – ráirányítva egyúttal a figyelmet a novellaciklus mindaddig csak a klasszikus modern szerzők (Krúdy, Kosztolányi) felől értelmezett átmeneti műfajára. Ezek a kutatások részben átalakították a 19. század második felének irodalomtörténeti megítélését is: évtizedekkel korábbra tolták ki a kezdődő irodalmi modernség határát, amelyet addig látszólag örök időkre a Nyugat megjelenéséhez kötött az irodalomtörténet. Kaffka és Krúdy művei kapcsán a kisváros irodalmi-kulturális toposzáról is fontos tanulmányok születtek.⁷

A kulturális térbeliség témáját érintő kutatások rendkívül szerteágazók, viszonyukat azonban leginkább egy laza egymásmellettiséggként lehet meghatározni. A regionalitás, a lokalitás mibenléte sokféleképpen vizsgálható, és mérhetetlen távolság van a helytörténész filológiai vagy kultikus műveletei és a kultúrantropológus absztrakt érvelése között. Ráadásul a nyelvszerűség, nyelvi meghatározottság végtelen kitágítása az 1960-70-es évek ideológiáiban erős késztetést jelent, hogy egy táj, egy régió mibenlétét – szerintem tévesen – mindenestül nyelvi-kulturális produkcióként próbáljuk megragadni. Pl.:„[...] épp a turizmus teremtette meg a vidéket mint kulturális jelenséget; mint a másság, az idegenség régióját, ahol a közelség egzotikuma hat.”⁸

Az irodalomtörténész munkája szempontjából döntő, hogy egy 19. századi irodalmi szöveget irodalomként vagy egy hajdani kultúra dokumentumaként, kulturális cselekvésként olvas-e.⁹ A két eltérő (esztétikai és társadalomtörténeti) diszkurzus meghatározza mindenekelőtt, hogy a „forrás médiumára”, a nyelvi megformáltságra miként tekintünk, önmagában is jelentéssel vagy lényegében transzparens közegként bánunk-e vele. (Az előbbi eset az olvasás hermeneutikai körébe vezet, az utóbbi a két kulturális állapot – a vizsgált szövegé és az irodalomtörténészé – közötti fordítás erőszakos, „gyarmatosító” aktusának problémájához.)

A 19. századi térszemléletek előzménye a táj iránti érdeklődés felélénkülése a 18. századtól kezdődően. Megvizsgáltam e kérdés eszmetörténeti konnotációit Rousseau, Schiller, Kant és Burke vonatkozó munkáin keresztül, majd egy konferencia-előadás keretében a tájleíró költészet magyar rokkó és felvilágosodáskori kezdeteivel és romantikabeli folytatásával foglalkoztam.¹⁰ A Faludi Ferentől Petőfi verseiig terjedő elemzések során megkülönböztettem a látás fizikai aktusát többé-kevésbé a kompozíció szervező elvévé előléptető tájleíró (helyleíró) költeményeket az általam bevezetett fogalommal leírt „sétáló verstől”. Utóbbit „nem az különbözteti meg elsősorban, hogy tárgyául a nagyvárost választja. A »sétáló vers« valódi újdonsága a tájlírához képest a véletlen keresése és felmagasztalása. Az észlelésnek arról a kiszámíthatatlanságáról van szó, amit Jonathan Crary Walter Benjamin nyomán így fogalmaz meg: »Benjamin szerint az észlelés erősen idő- és mozgásfüggő; világossá teszi, hogy a modernitás eltörli a szemlélődő nézőnek még a lehetőségét is. Soha nincs tiszta hozzáférési útvonal egy tárgyhoz; a látás mindig összetett, más tárgyak, vágyak és vektorok melletti, és azokkal átfedésben lévő.«(CRARY 1999, 34.)”¹¹ A műhelykonferencián elhangzott fontos

⁶ T. SZABÓ Levente, *Mikszáth, a kétkedő modern: Történelmi és társadalmi reprezentációk Mikszáth Kálmán prózapoétikájában*, Bp., L' Harmattan, 2007, 13-21.

⁷ PAPP Ágnes Klára, *A kisváros poétikája = Uő., A tér poétikája – a poétika tere: A századfordulós kisvárostól az ezredfordulós terekig a magyar irodalomban*, Budapest, KGRE – L' Harmattan, 2017, 29-94.

⁸ Konrad KÖSTLIN, *Utazás, régiók modernség: Hogyan lettünk modernek, hogyan tanultunk meg utazni, s eközben hogyan fedeztük fel a vidéket*, ford. KOVÁCS Tímea, *Café Babel*, 22, 117-124.

⁹ TAKÁTS József, *Antropológia és irodalomtörténet-írás*, Budapesti Könyvszemle, 1999/1, 38-47.

¹⁰ *Genius loci: Terek és helyek szociográfiája – interdiszciplináris konferencia*, Vác, Apor Vilmos Főiskola, 2018. okt. 12.

¹¹ KARDEVÁN LAPIS Gergely, „*De jöszte be Múzsám a' Városba velem*”: *Sétáló versek poétikája Faluditól Petőfiig = A genius loci: irodalom és építészet*. szerk. KOLLÁR Árpád - TAMÁSKA Máté, Budapest, Martin Opitz Kiadó, 2019, 115-131. (TérTár: Térformák - Társadalomformák 5.)

észrevételek beépítésével az előadásból készült tanulmányomban részletesen kifejtettem és példákön illusztráltam a „sétáló vers” poétikai sajátosságait.

Ezek a kutatások hívták fel a figyelmemet egy a témámmal összefüggő rendkívül gazdag szövegtörzshöz: az 1840-es évek magyar városirodalmára. Az évtized Pestjének nagyvárosiasá váló élete ugyanis az egykorú irodalmi városrepresentációk számában és városképében, poétikájában is tükröződik. A városi forgatagról szóló tárcák és regények Nagy Ignác, Garay János, Frankenburg Adolf, Kuthy Lajos és Jósika Miklós tollából ugyanis nemcsak irodalmi témává avatták a nagyvárosias élettereket, hanem – francia mintákat követve – hozzáálltak a városrepresentáció sajátos poétikai eszközeinek kialakításához is. Petőfi ezen évtized irodalmában, sajtójában szocializálódva természetesen találkozott a nagyvárossal mint kezdődő valósággal és mint (a valóságot szinte megelőző) irodalmi témával. Az életműben ráadásul egy jól körvonalazható időszakban és verscsoportban központi kérdéssé vált a város problémája.

A 19. századi kulturális térrepresentációk szempontjából ezen időben és térben rendkívül koncentrált szövegegyüttes jelentősége alig túlbecsülhető. Ezt fölismerve a kutatás második évében módosítottam az eredeti programon, a vizsgálódás határait időben kiterjesztettem, és ezt a második év végén készült éves részbeszámolóban megindokoltam, az NKFIH szakmai zsűrije elfogadta. E kutatási irány keretében feltártam az 1840-es évek városirodalmát, a folyóiratot anyagot is beleértve, valamint a Petőfi-korpusz számos, a várossal mint térrel összefüggő költeményét újraértelmeztem. E munka eredményeit foglalja össze a *Petőfi sétálni megy* című, az Irodalomtörténet folyóiratban megjelent tanulmányom.¹²

A téma vizsgálatát a 19. század második felének lírájával folytattam, különösen Vajda János, Reviczky Gyula és Czóbel Minka költeményeivel, az itt elért részeredmények még nem jutottak el a publikációig. Előkészületben van egy tanulmányom, amelyben a (városi) gyaloglásnak szemantikailag a polgárosodással összekapcsolt irodalmi motívumát vizsgálom Arany János költészetében. Szintén átível a 19. századon az az Erdély iránt felélenkülő irodalmi és kulturális érdeklődés, amely a trianoni katasztrófa után a transzszilvanizmus eszméjébe torkollott. Ebbe az irányba mutat a transzszilvanizmus esztétikai megalapozásáról és ebben Áprily költészetéről szóló előadásom¹³, majd dolgozatomban tézise, mely szerint a fenséges Áprily költészetében kidolgozott poétikája központi szerepet játszott a transzszilván gondolat esztétikai megjelenítésében.¹⁴

A 19. század második felében a szimbolikus nemzetépítéssel párhuzamosan fölértékelődött a régió és a regionális tudás szerepe. A kutatás „horizontális” iránya arra vállalkozott, hogy megvizsgálja a kis tájak és kis közösségek nyelvi reprezentációjának stratégiáit a 19. század utolsó harmadának magyar irodalmában. Amint a kutatási tervben is megfogalmaztam, a régió, regionális közösség nyelvi reprezentációinak vizsgálatát a korabeli sajtóra és néprajzi leírásokra is kiterjesztettem.

A Kalotaszegnek, e régió kulturális narratíváinak szentelt kitüntetett figyelmet az indokolja, hogy e terület és kultúrája éppen a millenniumi ünnepek előtti, majd az azt követő évtizedben, a nemzeti szimbólumalkotás egyik legmozgalmasabb időszakában, egyfajta nemzet-representáns néprajzi tájegységgé vált.¹⁵ Gyarmathy Zsigáné tevékenységének köszönhetően nemzetközi hírnévre is szert tett, majd a gödöllőiek (Körösfői Kriesch és társai),

¹² KARDEVÁN LAPIS Gergely, *Petőfi sétálni megy. Avagy a séta poétikája az 1840-es évek városirodalmában és Petőfinél*, Irodalomtörténet, 2019/3, 235-256.

¹³ „A kor falára” – Áprily-konferencia, PIM, 2018. jan. 24.

¹⁴ KARDEVÁN LAPIS Gergely, *Az erdőn túl - a fenséges poétikája Áprily Lajos költészetében a Falusi elégiától A láthatatlan írásig*, Székelyföld - kulturális folyóirat, 22 (2018), 67-83.

¹⁵ FÜGEDI Márta, *Representáns népcsoportok a 19-20. század fordulójának népművészet-képében*, Miskolc, Hermann Ottó Múzeum, 2001, 20.

illetve Kós Károly tevékenységének köszönhetően a magyar szecesszió első számú forrásvidékévé, ihletőjévé vált. Ilyen megkülönböztetett figyelmet a nemzeti kultúrán belül egyetlen régió sem kapott ekkor, korábban is legfeljebb a Palócföld. Ebből következik, hogy a 19. század második felében megjelenő különböző táj- és népszemléletek kivétel nélkül megjelentek a Kalotaszegről szóló kulturális narratívákban. E figyelemnek a több évtizedet felölelő dokumentumait az újságcikkektől és néprajzi leírásoktól a levelezéseken, elbeszéléseken át a képzőművészeti és építészeti programnyilatkozatokig vizsgáltam meg e kutatás szempontjából. A munkát Eplényi Anna tájépítésszel, a SZIE docensével közösen végeztük. Eredményeiről konferenciákon¹⁶ és terjedelmes tanulmányban számoltunk be.¹⁷

Míg a 19. század közepét a nemzetivel versengő regionális narratíva jellemezte, addig a századvég és századforduló felgyorsuló modernizációs folyamatai nyomán (urbanizáció, iparosodás, központosító állam) a nagyváros és vidék, centrum és periféria szembenállása vált meghatározóvá. Ezzel egyidejűleg a régió, a magyar tájak irodalmi reprezentációja olyan új jelentésekre és jelentőségre tett szert, melyek formálódásában politikai nyelvek éppen úgy részt kaptak, mint művészeti törekvések a preraffaelita látásmódtól az újkonzervatív eszmékig. A kis tájnak, a régióknak ez a jelentésmódosulása számos századvégi író életművében is nyomon követhető. Mikszáth két híres novelláskötete nyomán számos századvégi alkotó a novellaciklus átmeneti műfajában igyekszik megragadni egy kis, lehatárolt tér, kulturális régió történeteit.¹⁸ Az így behatárolt irodalmi regionalizmushoz köthető művek és életművek vizsgálata is a kutatás része volt. Petelei István (*Az én utcám*), Justh Zsigmond (*A puszta könyve, Delelő és egyéb elbeszélések*), Gozdsu Elek (*Tantalus*) és Cholnoky Viktor kötetének, elbeszéléseinek térpoétikai elemzésének eredményeit egyetemi szemináriumaim tematikájába is beemeltem. A nyilvánossá tétel e formájának köszönhető, hogy a közös elemzések egyikéből (Papp Dániel *Tündérlak Magyarhonban* című, Bácskáról szóló novelláskötetéből) sikeres (II. helyezett) OTDK-dolgozat készült a témavezetésem mellett.

E szerteágazó, elsősorban szövegértelmező munka eredményeiről egy átfogó jellegű konferencia-előadás formájában számoltam be.¹⁹ Az ennek nyomán elkészülő tanulmány ez év végén fog megjelenni.²⁰ Ebben a tanulmányban azt vizsgálom, hogy az egyes szövegekben milyen poétika és milyen politikai-eszmetörténeti premisszák alakítják a táj, a lokális/regionális közösség ábrázolását. Justh alföldi (orosházi) elbeszéléseiben az ellenfogalmak dominálnak. Paraszteszménye a dekadens modernség ellenfogalma. Az *Anyaföld* című novellájában szereplő pásztor „egyszerűsége, nyugalma és boldogsága” a „túlfinomult, ideges, beteg” modernség absztrakt ellenpárja. A „hanyatló nyugat – vitális kelet” ellenfogalmak különösen Czóbel István egykorú kritikájából olvashatók ki. Ez a parasztság-felfogás az újkonzervatív, azon belül az agrárius eszmékhez állt legközelebb, amelyek az anyaföldhöz kötött osztályok szükségszerű egymásrataltságát hangsúlyozták.²¹ Gozdsu *Tantalus*ában a destabilizált narrátori szerep mellett válik fontossá a környezet, a délvidéki természeti és társadalmi környezet (szintén elbeszélői hatáskörbe tartozó) ábrázolása. Ez a környezet lassúságával,

¹⁶ Genius loci: Terek és helyek szociográfiája – interdiszciplináris konferencia, Vác, Apor Vilmos Főiskola, 2018. okt. 12.; Kertművészet és irodalom – konferencia, Budapest, Fuga – Budapesti Építészeti Központ, 2020. nov. 11. (online)

¹⁷

¹⁸ T. SZABÓ Levente, *Egy irodalmi siker archeológiája: A tót atyafiak és A jó palócok történeti poétikája* = Uő., *Mikszáth, a kételkedő modern: Történelmi és társadalmi reprezentációk Mikszáth Kálmán prózapoétikájában*, Budapest, L'Harmattan, 13-31.

¹⁹ Régió: táj, építészet, irodalom – interdiszciplináris műhelykonferencia, PPKE-BTK, 2020. szept. 18.

²⁰ KARDEVÁN LAPIS Gergely, *A régió poétikája és politikája a dualizmus-kori magyar prózában: esettanulmányok = Régió – táj, építészet, irodalom: Kis tájak és kis közösségek kulturális reprezentációjának stratégiái a dualizmus idején*, szerk. KARDEVÁN LAPIS Gergely – TAMÁSKA MÁTÉ, Budapest, Martin Opitz Kiadó, 2021. (TérTár: Térformák - Társadalomformák 8.) (előkészületben)

²¹ TAKÁTS József, *Modern magyar politikai eszmetörténet*, Bp., Osiris, 2007.

keleties nemtörődömségével és bőségével áll szemben az életet gyorsan (forradalmian) megváltoztatni akarókkal. Önigazoló hősei, és a narrátori távolságtartás révén leginkább a szociáldarwinizmus eszméihez, és egy ún. esszencialista nemzetkepcselethez kerül közel. Cholnoky dunántúli novelláiban egyfajta pannon mítosz megteremtésében érdekelt. E „tudományos-fantasztikus” mítoszteremtés poétikai érdekessége a zsurnalista és szépíró (tudás és nemtudás) elválaszthatatlansága Cholnokynál. Akárcsak a fantasztikum, ez is a képtelenség logikai és retorikai kategóriájának újragondolására készíti az olvasót. A kultúrák Cholnokynál tapasztalható klimatikus-földrajzi meghatározottságának teóriája antik gyökerű, Cholnoky idejében Friedrich Ratzel *Antropogeographie* (1882) és *Politische Geographie* (1897) című munkái gyakoroltak nagy hatást. Justhnál az impresszionista poétika a mögöttes ideológia ellenében hat. Gozsdu és Cholnoky írásaiban az elbeszélő szerkezet, illetve a képtelennel és a műfajjal való játék ver hidat a kétféle nyelvhasználat között. Justh regionális narratíváiban az ellenfogalmak dominálnak, de Justh és Gozsdu felfogása között is kapcsolatot teremt a felgyorsult civilizációval szembeni lassúság, az organikus fejlődéseszmé igénylése. Közös sajátosságuk az egzotikumként felfogott regionalitás, valamint a kis táj áttekinthetőségének, elsajátíthatóságának ábrándja.

A kutatási terv hangsúlyos eleme volt a témában való tudományközi párbeszéd erősítése, és ennek érdekében egy műhelykonferencia szervezése. A kutatás utolsó évére tervezett workshop elé a pandémia jelentős akadályokat gördített. Az előbb személyes jelenléttel, a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen megszervezett konferenciát végül online formában sikerült megrendeznünk.²² Az előadások diasorait szintén online tettük elérhetővé a tudományos közösség számára.²³ Nagy sikernek tartom, hogy az irodalomtörténettől a tájtörténeten át az építészettörténetig számos szakterület kiemelkedő kutatóit sikerült előadónak megnyernünk Egertől Szegeden át Kolozsvárig.²⁴ A témafelvetések különböző aspektusokból vizsgálták a regionális tartalmak felértékelődését, a centrummal való kapcsolatát, átalakulását a dualizmus időszakában. Szó volt többek között a főként nyugat-magyarországi főúri birtokokhoz kapcsolódó tájleptékű fasorültetések hatásáról, a szecessziós formakeresés forrását jelentő régiókról nálunk és más európai nemzeteknél, a vidékről Budapestre érkező nyugatos írók nagyváros-élményéről, a Délvidék irodalmi ábrázolásának sajátosságairól. Az elhangzott és megvitatott témafelvetésekből 2021-ben tanulmánykötet készül, amelynek egyik szerkesztője vagyok.

²² A workshopot Tamáska Mátéval, az Apor Vilmos Katolikus Főiskola docensével együtt szerveztük: <https://indd.adobe.com/view/7ea609dd-54cd-488a-b83a-d986ec5c72b9>

²³ https://drive.google.com/drive/folders/1Qedes_1d-ROODxGgIdxsOXGWurr_8cJj?usp=sharing; valamint: <https://www.facebook.com/ppkebt/posts/3611254058913302>

²⁴ A konferencia programját, rezüméit függeléként csatolom a zárójelentéshez.

Függelék

Régió: táj, építészet, irodalom

Kis tájak és kis közösségek kulturális reprezentációjának stratégiái
a dualizmus idején
műhelykonferencia

Program

Baldavári Eszter (MMA-MEM):

A századforduló európai kulturális központjainak vizsgálata a szecesszió etimológiai problémájának keresztmetszetében

Bednancics Gábor (EKE):

Vidékről a nagyvárosba. Tér tapasztalat a korai Nyugat költőinek alkotásaiban

Doma Boglárka (doktoranda, DE):

A Szabolcs vármegyei épület lokális célkitűzései

Horváth Zsuzsanna (PPKE):

„én itt, Szinyéren valaki akarok lenni” - Kaffka Margit: Színek és évek

A tér szerepe a (női) identitásképzésben Kaffka Margit Színek és évek című regényében

Kardeván Lapis Gergely (PPKE):

A régió poétikája és politikája Justh Zsigmond, Cholnoky Viktor, Gozdu Elek és Csáth Géza írásaiban

Kovács Krisztina (SZTE):

Város és vidék, központ és periféria a Délvidéken a Monarchia éveiben és Trianon után (Szirmai Károly, Herceg János, Hunyady Sándor, Börcsök Erzsébet lokális identitásai):

Magyar Erzsébet:

Kis táj a nagyvárosban

Molnár Gergely:

Kecskemét és vidéke kapcsolatrendszerének változásai a vasútépítések hatására

Papp Ágnes Klára (KGRE):

Kisváros/falu és puszta kettőssége Móricz Úri Muriójában

Schranz Áron (MA-hallgató, PPKE):

„S Ön ezt a sáros országot Tündérlaknak hívja!”

Bácska-toposzok Papp Dániel Tündérlak Magyarhonban című elbeszélésciklusának előszavában

Szilágyi Kinga:

A nagybirtok tájszervező ereje – fasorok a kertben és a tájban

T. Szabó Levente (BBTE):
(Anti)modernség és irodalmi regionalizmus

Tamáskó Máté Dávid (AVKF):
A Hortobágy – építészetszociológia egy építészet nélküli tájon?

Veress Dániel (doktorjelölt, ELTE BTK):
Regionális alapú nemzeti építőstílusok. *Zárvány, sziget, mustármag, hit*